

УДК 323.1(477) «312»

Олег Калакура,
доктор політичних наук,
професор, провідний науковий
співробітник відділу
національних меншин Інституту
політичних і етнонаціональних
досліджень імені І. Ф. Кураса
НАН України.

Oleg Kalakura,
Doctor in Political Sciences,
Professor, Leading Research Scientist
of the Department of National
Minorities of I. F. Kuras Institute of
Political and Ethno-National Research
of the National Academy of Sciences
of Ukraine.

E-mail: oleg_kalakura@ukr.net

ORCID 0000-0003-2617-0115

ПОЛІКУЛЬТУРНИСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ВИМІРІ: ЗДОБУТКИ І ПРОРАХУНКИ

У статті розглянуто чинники, які диктують необхідність конкретизації та оновлення етнонаціональної та етнокультурної політики в контексті міжнародних зобов'язань України, очікуваних суспільно-політичних трансформацій. Проведено порівняння з аналогічними процесами у країнах, які реалізують політику мультикультурності. Наголошено на потребі змін у пріоритетах етнонаціональної та етнокультурної політики, ухваленні Концепції етнонаціонального розвитку України. Показано, що успіх трансформації України, реалізації її євроатлантичних устремлень залежить і від забезпечення інтересів національних меншин, консолідації українського народу як громадянської нації.

Ключові слова: мультикультуралізм, ідентичність, етнонаціональна політика, етнополітичні процеси, національна консолідація, євроатлантична інтеграція, українська нація, етнічні меншини.

The article discusses the factors that necessitate the concretization and updating of ethno-national and ethno-cultural policies in the context of Ukraine's international commitments, anticipated socio-political transformations. During the years of independence, Ukraine has developed its own model of ethno-political development, has brought national legislation in line with the norms of international organizations. The development of the ethno-cultural component of interethnic relations was exposed as external influences, the introduction of international standards for the protection of the interests of language and cultural groups, and internal politicization of problems, the use of cultural problems in achieving narrow-party ideological tasks. The dynamics of the language and cultural identity of Ukrainians, influence on these processes of political decisions is highlighted. Comparison with similar processes in countries that implement the policy of multiculturalism. The necessity of changes in the priorities of ethno-national and ethno-cultural policy, adoption of the Concept of ethno-national development of Ukraine is emphasized. It is shown that the success of Ukraine's transformation and the realization of its Euro-Atlantic aspirations depends on ensuring the interests of national minorities, consolidating the Ukrainian people as a civilian nation.

Keywords: multiculturalism, identity, ethnic politics, ethno-political processes, national consolidation, Euro-Atlantic integration, the Ukrainian nation, ethnic minorities.

Постановка проблеми. За роки незалежності в сфері міжетнічних відносин України відбулися суттєві позитивні зміни, водночас нові зовнішні та внутрішні виклики диктують необхідність подальшої трансформації етнонаціональної політики в контексті євроатлантичних інтеграційних процесів, що й надає означеній проблемі актуальності. З одного боку, вдалося здолати більшість стереотипів, успадкованих від тривалого перебування в складі російської та радянської імперій, а з другого, все ще залишаються відчутними наслідки колоніального мислення і комунізації суспільства. Успадковані стереотипи всіляко реанімуються рецидивами великодержавного шовінізму,

парадигмою «русского мира», гібридною війною і агресивною експансіоністською політикою Російської Федерації. Європейський вибір України, цінності Помаранчевої, а відтак Революції Гідності орієнтують на подальшу демократизацію усіх сфер суспільного розвитку, включаючи міжнаціональні відносини. Сучасним маркером позитивного іміджу держави є дотримання нею основних свобод людини, прав корінних народів та національних меншин. Все це потребує як подальшого оновлення етнополітичного менеджменту, так і адекватного наукового осмислення, прогнозування та супроводу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Українські етносоціологи, етнополітологи, етнологи: В.Борисенко, В.Войналович, В.Євтух, В.Котигоренко, В.Кулик, Л.Нагорна, О.Майборода, Е.Лібанова, М.Панчук, О.Рафальський, С.Римаренко, М.Рябчук, Ю.Тищенко, Л.Шкляр та ін. вивчали досвід розвитку полікультурних суспільств, їх функціонування у країнах Америки та Європи, опрацьовували засади української державної етнополітики, пропонували різні складові її тактичних та стратегічних завдань, працювали над Концепцією етнонаціонального розвитку України. Особливо цінною у цьому ключі є монографія О.Рафальського, в якій наголошується, що події останніх років поставили низку нових завдань перед етнополітологами в контексті світових процесів інтернаціоналізації та полікультурності [Рафальський, 2018].

Метою пропонованого дискурсу є аналіз чинників, які диктують необхідність модернізації та корегування етнонаціональної політики насамперед у царині полікультурного діалогу, з урахуванням міжнародних зобов'язань України, очікуваних суспільно-політичних трансформацій, задекларованих політичними силами в ході недавніх президентських і парламентських виборів.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, з відновленням незалежності перед Україною постала проблема вироблення власної моделі етнополітичного розвитку, орієнтованого на гармонійне поєднання інтересів усіх етнічних груп, які проживають у державі, на формування сприятливих умов для їх активної участі в політичному, соціально-економічному й культурному житті, приведення національного законодавства у відповідність з нормами міжнародних організацій: ООН, ЮНЕСКО, ПАРЄ, ОБСЄ. Протягом відносно короткого терміну була створена принципово нова нормативно-правова база, яка в основному забезпечує баланс і потреби розвитку етнічної більшості й етнічних меншин. В якості теоретичного підґрунтя цього поля було покладено загальну теорію націй і національних відносин, досвід Української революції і державотворення 1917–1921 рр., а також зарубіжних країн. Змістовне наповнення сучасної етнополітики склали: Декларація про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України, Звернення Верховної Ради України до громадян України всіх національностей, Декларація прав національностей України, Закон України «Про національні меншини в Україні». Ці документи, а головне Конституція України, закріпили тлумачення української нації (українського народу) як громадянське об'єднання українського етносу (нації), корінних народів, національних меншин та етнічних груп. Порівняно складним для перших років незалежності стало суспільне усвідомлення нових реалій, за яких колишні, формально рівні, етнічні спільноти

України розділились на титульний і державотворчий український етнос та національні меншини і етнічні групи. Водночас значна частина меншин, насамперед, поляки, євреї, кримські татари, більшість росіян були активними учасниками руху за незалежність України, розгортання державотворчих процесів. На цьому шляху викристалізувались наступні основоположні принципи етнонаціональної політики з урахуванням європейського досвіду: усунення залишків тоталітарної моделі управління етнонаціональними відносинами, які базувалися на повному й беззастережному контролі за всіма сферами міжетнічних відносин та монопольному праві правлячої партії і влади самостійно приймати рішення щодо всіх міжетнічних протиріч; усебічна державна і громадська підтримка самобутнього національно-культурного розвитку етноспільнот та їх самовизначення у національно-культурному вимірі, який не загрожує територіальній цілісності держави; гарантування всім громадянам рівних громадянських та політичних прав, незважаючи на їх етнонаціональну належність; визначення прав національних меншин у їх органічній єдності із правами людини; пріоритет норм міжнародного права із захисту національних меншин над нормами національного права [Зварич, 2009: с. 157].

Знаковим для становлення української версії мультикультуралізму, орієнтації на європейські стандарти етнополітики стало приєднання України до Ради Європи, підписання Рамкової конвенції про захист національних меншин та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, якою під захист було взято 18 мов: білоруська, болгарська, вірменська, гагаузька, ідиш, караїмська, кримськотатарська, кримчацька, молдавська, німецька, новогрецька, польська, ромська, російська, румунська, словацька, угорська, русинська мови. Україна взяла курс на дотримання та впровадження в життя принципів, що містяться у міжнародних документах, які повністю чи частково, стосуються захисту прав націй і національних меншин, зокрема у: Загальній декларації прав людини, ухваленій Генеральною Асамблеєю ООН, Конвенції про дискримінацію в галузі найму і зайнятості, ухваленій Міжнародною організацією праці, Конвенції ООН про заборону всіх форм расової дискримінації, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, ухваленому Генеральною Асамблеєю ООН, Заключному акті Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі «Про правові засади та основні механізми етнонаціональної політики», підписану в Гельсінкі, Паризькій хартії для нової Європи, прийнятій державами – учасниками НБСЄ, Резолюції Московської наради країн – учасниць НБСЄ з людського виміру, Резолюції 47/135 Генеральної Асамблеї ООН «Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин», Віденській декларації і додатках до неї «Національні меншини» та «Декларація і план дій проти расизму, ксенофобії, антисемітизму та нетерпимості» та ін. [Україна, 2018: с. 17]. Фактично всі європейські держави створили життєздатні моделі співжиття людей різного етнічного походження, розробили і впровадили в практику відповідне законодавство. Встановлення форм реалізації прав іноетнічного населення в кожній з країн залежить від особливостей правової системи, форми правління, державного та адміністративного устрою, історичних традицій тощо [Бородінов, 2011].

Розглянемо детальніше альтернативний, багато в чому повчальний досвід наших сусідів, які вже пройшли шлях євроатлантичної інтеграції. Так, Естонія з принципових міркувань не ратифікувала Європейську хартію регіональних мов або мов меншин. Згідно з Законом Естонської Республіки «Про мову» 1995 р., державною мовою в Естонії є естонська, всі інші мови, в т.ч. й ті, якими користуються національні меншини, вважаються іноземними. За Законом, заходи з підтримки іноземної мови не повинні завдавати шкоди естонській мові. Мова національних меншин може використовуватися у внутрішньому діловодстві органів місцевого самоврядування, якщо в самоврядній одиниці представники даної меншини складають не менше половини населення. Право на використання мови меншини як мови внутрішнього діловодства надається Урядом Республіки за пропозицією зборів місцевого самоврядування. Однак, мова меншини може використовуватися в цих органах лише поряд з естонською мовою, а їх листування з іншими органами місцевого самоврядування і державними установами здійснюється лише естонською. Естонською мовою мають бути і тексти на печатках, штемпелях та офіційних бланках, а також тексти повісток, оголошень і повідомлень, до яких можуть докладатися переклади мовою відповідної меншини [*Консолідація українського... , 2016: с. 90*].

У Польщі питання захисту польської мови вважається важливим засобом збереження національної ідентичності та розвитку національної культури. Це випливає з тексту преамбули до Закону «Про польську мову» від 7 жовтня 1999 р., де містяться наступні положення, що зумовили необхідність прийняття цього акту: польська мова є основним елементом національної ідентичності і надбанням національної культури; існує історичний досвід, коли боротьба загарбників та окупантів з польською мовою була знаряддям денационалізації; існує необхідність захисту національної ідентичності в процесі глобалізації; польська культура є внеском у розбудову спільної культурно різноманітної Європи, і збереження та розвиток цієї культури є можливими лише через захист польської мови; захист польської мови є обов'язком усіх органів і публічних інституцій Республіки Польщі та її жителів [*Консолідація українського... , 2016: с. 93*].

Паризька хартія для нової Європи віднесла права національних меншин до числа восьми пріоритетів майбутнього всього континенту. Одним із ефективних шляхів та засобів у сфері конфліктної превенції стало запровадження посади Верховного комісара з питань національних меншин (ВКНМ), яку було започатковано рішенням Гельсінського саміту НБСЄ навесні 1992 р. Згідно з Мандатом, ВКНМ забезпечує «раннє попередження» та, якщо потрібно, «ранню дію» щодо протиріч, пов'язаних із міжетнічними відносинами, які «мають потенціал перерости в конфлікт у регіоні НБСЄ, що загрожуватиме миру, стабільності чи відносинам між державами-учасницями» [*Тищенко, 2012: с. 3*]. ВКНМ було вироблено низку пакетів рекомендацій: Гаазькі рекомендації про права національних меншин у галузі освіти, Ословські рекомендації про мовні права національних меншин, Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у громадському житті, Рекомендації з використання мов меншин у телерадіомовленні, Рекомендації з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві, Люблянські рекомендації щодо інтеграції

різноманітних суспільств та ін. В практичній діяльності органи державної влади України намагаються застосовувати рекомендації ВКНМ.

Компаративістський аналіз процесу змістового наповнення національного законодавства України свідчить, що в ньому закріплено найфундаментальніші визначальні міжнародні права щодо захисту національних меншин: право на існування; право на використання рідної мови; право на розвиток етнокультурної самобутності; право на освіту; право на свободу мирних зборів, віросповідання, виявлення поглядів, думки, совісті; право рівної участі в державотворчих процесах; право на одержання й поширення інформації та ідей своєю мовою без втручання держави та незалежно від кордонів; право на збереження середовища проживання в місцях їхнього історичного та сучасного розселення. За рівнем правового забезпечення основних прав і свобод національних меншин Україна посідає одне з провідних місць у Європі, про що свідчать такі факти: у вітчизняному законодавстві передусім відображено основні категорії індивідуальних прав, напрацьованих міжнародною спільнотою щодо осіб, які належать до національних меншин; у Конституції України, Законі «Про національні меншини в Україні» тощо закріплено колективний характер здійснення прав національних меншин, носіями котрих виступають етнічні групи як організовані та легалізовані спільноти; загалом українське законодавство враховує загальновизнані міжнародні стандарти захисту прав національних меншин, закріплюючи їхній правовий статус в Україні, й отримало високу оцінку міжнародних організацій та міжнародних експертів [Бородінов, 2011].

Всі ці заходи сприяли збереженню міжетнічного миру в українському суспільстві і викликали певне самозаспокоєння владних структур. Тим часом Російська Федерація, особливо після встановлення в ній режиму Путіна, відкрито перейшла до реалізації глобальної стратегії, спрямованої на розмивання державності України і збереження її у зоні свого впливу, а також на недопущення інтеграції в ЄС та НАТО. Ось тут і розгорнулася справжня гібридна війна з метою посіяти хаос, спровокувати внутрішні конфлікти, інсценувати протестні настрої населення, в т. ч. на етнічному, мовному і релігійному ґрунті.

Все це вимагало адекватної відповіді з боку владних структур України, але, як відзначають вітчизняні та зарубіжні експерти, мали місце недостатня оперативність у прийнятті рішень, неузгодженість термінів, невідповідність окремих положень законодавства у сфері міжнаціональних відносин, наявність правових колізій. Звідси об'єктивно випливає необхідність вироблення спеціального нормативно-правового акта, який би, по-перше, чіткіше окреслив мету, принципи й довгострокові завдання етнонаціональної політики та механізми її реалізації з урахуванням реальних внутрішніх і зовнішніх викликів та загроз національній безпеці; по-друге, визначив концептуальні основи подальшого законотворення, ухвалення управлінських та інших рішень, підтриманих практичними діями, щодо етнонаціональної сфери; по-третє, запроваджував би адекватні українським реаліям визначення термінів вітчизняного законодавства, яке регулює етнонаціональні відносини; по-четверте, визначав параметри впровадження в законодавство норм та термінології міжнародного права. Ухвалення такого документу як Концепція

державної етнонаціональної політики, яка понад 10 разів вносила до ВР, а потім з різних причин відкликала, видається пріоритетним завданням.

Як відомо, результати переписів населення 1989 і 2001 р., а також подальша оперативна статистика засвідчують тенденцію формування етнічної однорідності громадян України. Питома вага етнічних українців зросла на 5,1%, а росіян зменшилась на 4,9%. Представництво інших меншин скоротилося на 18,71% і становило 4,9% населення країни. Причинами зменшення кількості представників традиційних етнічних меншин, перш за все, слід вважати міграцію та старіння. На жаль, у нас немає більш новітніх даних, але виглядає на те, що процес міжетнічної інтеграції зупинити не можна, що також є ще однією передумовою внесення змін до державної етнонаціональної політики. Принципово новим чинником етнонаціональних змін, які заслуговують окремого розгляду, стала окупація Криму і частини Донбасу. Там мешкало 7 млн. осіб, з яких близько 2 млн виїхало на материкову Україну. До окупації на цій території мешкало 4,3 млн росіян. Навіть, якщо вважати, що з Донбасу та Криму виїхали рівні частини українців та росіян – то на окупованій території залишилось 3,3 млн. етнічних росіян. Вірогідно, що росіяни складають сьогодні від 3 до 5 млн., або від 7 до 11% населення України. [Калакура, 2018: с. 70]. До того ж РФ всіляко заохочує сепаратистські настрої, включаючи й видачу російських паспортів громадянам України.

Здійснюваний в останні роки курс на збереження та подальше утвердження української ідентичності не суперечить європейським практикам полікультурності. Мультикультурні проекти в ідеалі є стабілізаційними, позаяк сповідують ліберальну ідеологію за формулою «інтеграція без асиміляції». Очевидно, коли говорять про мультикультурне суспільство, то мають на увазі насамперед регульований простір відмінностей і дій, які базуються на толерантності та ненасильстві [Калакура, 2018: с. 73]. Інтегративна модель етнонаціональної політики повинна зберегти самотність усіх компонентів міжетнічної та міжкультурної взаємодії.

З поміж складних аспектів етнонаціональної політики залишається мовнокультурна захищеність українців. У 2001 р. українську мову вважали рідною 67,5% населення України що на 2,8 відсоткового пункту більше, ніж за даними перепису 1989 р. Вона є рідною для 85% етнічних українців, 4% росіян і 11% представників інших етнічних груп. Російську мову визначали як рідну 29,6% населення, у порівнянні з минулим переписом населення цей показник зменшився на 3,2%. Російська мова є рідною для 15% українців, 96% росіян і 31% представників інших етнічних груп. Серед етнічних неукраїнців (крім росіян) лише 57% вважають рідною мову свого народу. Частка інших мов, які були вказані як рідна, за міжпереписний період збільшилася на 0,4% і становила 2,9%. Сучасна ситуація в Україні супроводжується синдромом домінування двомовності її населення, причому мовні переваги громадян України не співпадають з їх етнічною самоідентифікацією. Загрозою громадянській єдності залишається збереження високих темпів мовної і культурної асиміляції переважної більшості етнічних спільнот у бік російських мовних і культурних орієнтирів. Соціологічні дані засвідчують, що починаючи з 2004 р. зростає повсякденність спілкування українською мовою. Так у серпні 2011 р., за даними

Центру Разумкова, 53,3% громадян України спілкувалися в побуті українською мовою, у той час як російською спілкувалися 44,5%. Відсоток українців, які розмовляли українською мовою в громадських місцях, був менший, ніж у побуті, і становив 49,2%, а російською – 48,7%. [*Українською мовою...*, 2011] За даними соціопитування, рідною мовою українську мову вважали 62% громадян в Україні. Матеріали загальнонаціонального соціологічного опитування, проведеного у листопаді 2016 р., засвідчили зміцнення позицій української мови. Так, більшість (69%) громадян вважають рідною мовою українську, 27% – російську, 2% – іншу мову. Але пам'ятає, що найбільш русифіковані регіони на цей час уже були окуповані РФ. За даними іншого опитування, проведеного у березні 2011 р. українську мову як рідну відзначили 61% респондентів, російську – 36%, іншу мову – 2%. Вдома переважно українською мовою розмовляють 55% респондентів, переважно російською – 41% опитаних, іншою мовою – 1% опитаних. У 2011 р. ці показники становили відповідно, 52%, 45% і 1% [*Консолідація українського...*, 2016: с. 8].

Зберігаються істотні відмінності між регіонами – якщо в Західному, Центральному та Південному регіонах більшість опитаних назвали рідною українську мову (відповідно, 97%, 86% і 63%), то у Східному регіоні та Донбасі – російську (відповідно, 52% і 66%). Лише в Західному регіоні частка тих, хто назвав рідною мовою українську, близька до частки тих, хто розмовляє нею вдома. У всіх інших регіонах частка тих, хто переважно спілкується вдома українською мовою, менша, ніж частка тих, хто визнає її рідною. Найбільшою ця різниця є в Південному регіоні, де визнають рідною мовою українську 63% опитаних, а переважно спілкуються нею вдома – лише 34%. Тобто, можна говорити про суперечливість мовної ідентичності та мовних практик. Слід також зазначити, що якщо частки тих, хто спілкується вдома українською та російською мовами, мало відрізняються у вікових групах, то стосовно рідної мови спостерігається тенденція зростання частки тих, хто вважає рідною мовою українську, із зменшенням віку респондентів (від 67% серед тих, кому від 60 років і більше, до 73% серед тих, кому від 18 до 29 років, відповідно, частка тих, хто вважає рідною російську мову, зменшується з 30% до 23%). Тобто у молодших респондентів поступово змінюється мовна ідентичність за збереження мовних практик у родинному спілкуванні. Водночас, слід констатувати, що дисонанс між мовною ідентичністю і мовними практиками найбільш виражений у групі респондентів з вищою освітою – у цій групі вважають рідною мовою українську 66% опитаних, тоді як спілкуються нею вдома лише 48%. Певною мірою це може бути пов'язано з тим, що люди з вищою освітою частіше є міськими жителями, а саме міста як у часи Російської імперії, так і у радянську добу, найбільш інтенсивно піддавалися русифікації. Разом з тим, саме люди з високим освітнім рівнем відіграють найбільшу роль у формуванні стандартів мовних практик у суспільстві в цілому.

Актуальним залишається питання щодо відновлення функцій української мови як рідної мови для значної частини етнічних українців та відновлення рідної мови для інших етнічних груп. Застосування захисних процедур щодо української мови на територіях, де вона фактично є «меншинною» сприятиме становленню української мови як основної мови міжетнічного спілкування.

Ухвалення, а головне впровадження, Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної», відкриває нові можливості для української мови. Останні соціологічні опитування свідчать, що 63% респондентів вважають, що українська мова повинна бути єдиною державною. 17% виступають за надання російській мові статусу державної, 15% підтримують надання їй статусу офіційної в окремих регіонах. [*Майже дві третини українців...*, 2018].

У цьому зв'язку видається доцільним нагадати, що до скасування Конституційним судом Закону України № 5029 «Про засади державної мовної політики» (так званого мовного закону «Колесніченка-Ківалова»), органи місцевого самоврядування мали можливість самостійно приймати рішення про визнання певних мов регіональними на їх території за відповідних умов, визначених у Законі. Болгарська мова була визнана регіональною Знаменською міською радою та однією сільською радою у Вільшанському районі (Кіровоградська область). Болградська районна рада (Одеська область) визнала дві регіональні мови – болгарську та гагаузьку. Кримськотатарська мова була визнана регіональною у селищі Новоолексівка Херсонської області. Польська мова визнана регіональною однією сільською радою Сторожинецького району Чернівецької області. Російська мова була визнана регіональною в 9 регіонах України – Донецькій, Запорізькій, Луганській, Миколаївській, Одеській, Харківській, Херсонській областях, Автономній Республіці Крим та місті Севастополі. Румунська мова була визнана регіональною окремими місцевими радами Чернівецької області у Герцаївському районі – 10 сільських рад, Глибоцькому районі – одна сільська рада, Новоселицькому районі – дві сільські ради, Сторожинецькому районі – 4 сільські ради. Ніжньопетрівська сільська рада визнала дві регіональні мови – румунську і польську. Румунська мова визнана регіональною у Тячівському районі Закарпатської області – одна селищна і три сільські ради, Рахівському районі – дві сільські ради. Угорська мова визнана регіональною у містах Чопі та Берегові, а також в Ужгородському, Виноградівському (рішення 9 сільських рад та однієї селищної ради) та Берегівському районах (рішення 27 сільських рад) Закарпатської області [*Четверта доповідь...*, 2017]. Різноманітність рівнів визнання та впровадження мов як регіональних на різних щаблях адміністративно-територіального поділу насправді маскувала мету запровадження Закону – продовження русифікації України, збереження її в орбіті «русского мира».

Свідченням відданості України європейським цінностям, дотримання нею відповідних стандартів стали чотири доповіді України про виконання Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин як частини національного законодавства. Нині в Україні, у т.ч. й за підтримки держави, функціонують близько 1300 національно-культурних товариств етнічних меншин, 90 центрів культури, працюють навчальні заклади з викладанням мовами національних меншин. Представникам національних меншин надано можливість здобувати повну середню освіту з усіх предметів рідною мовою. Водночас діє 5 етнічних партій, які ставлять питання політичного представництва етнічних спільнот. Активізували свою діяльність Двосторонні українсько-словацька, українсько-румунська, українсько-угорської комісії з питань забезпечення прав національних меншин та українсько-німецької

комісії із співробітництва у справах осіб німецького походження, які проживають в Україні. Вірогідно державі варто створити реєстр потреб національних меншин в культурно-освітній сфері та збереженні культурної спадщини.

Як приклад позитивного досвіду політики полікультурності в Україні наведемо приклад Мелітополя, в якому впроваджено проект інтеркультурного міста. Інтеркультурне місто – проект Ради Європи, який спрямований на розвиток ідеї і практичну реалізацію інтеграції переселенців, біженців, і національних меншин міста. На даний час лише у розвиток інфраструктури інтеркультурного парку «Меліто-парк» було інвестовано 392 тисячі доларів. В реалізації проекту міській раді допомагало НГО «Демократія через культуру».

Висновок. Таким чином, низка внутрішніх та зовнішніх чинників, зокрема нагнітання етнополітичних протиріч в ході реалізації політики національної єдності, спровокованих у т. ч. зовнішнім втручанням, анексією Криму і російсько-українською війною на Донбасі, диктують необхідність подальшого удосконалення етнонаціональної політики України як однієї з передумов трансформації пострадянського суспільства на шляху подальшої демократизації та євроінтеграції, виконання нею міжнародних зобов'язань щодо збереження полікультурної складової. Курс на полікультурність українського суспільства при одночасній турботі про утвердження української ідентичності є його важливим надбанням, залишається пріоритетним на шляху реалізації принципів толерантності та відданості європейським цінностям.

ЛІТЕРАТУРА

- Бородінов, 2011* – Бородінов В. Міжнародний досвід захисту прав національних меншин. Віче. №18, вересень 2011. URL : <http://veche.kiev.ua/journal/2705/>
- Зварич, 2009* – Зварич І. Т. Етнополітика в Україні: регіональний контекст. К. 2009. 320 с.
- Калакура, 2018* – Калакура О., Панчук М. Етнонаціональна політика України на тлі євроінтеграційних процесів // Humanitarium / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2018, Том 40, Вип. 3. С. 66-76.
- Консолідація українського..., 2016* – Консолідація українського суспільства: шляхи, виклики, перспективи Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії 16 грудня 2016 р. Центр Разумкова. 100 с.
- Майже дві третини українців..., 2018* – Майже дві третини українців переконані, що українська мова повинна бути єдиною державною. 26.12.2018. URL : <https://www.unian.ua/society/10391289-mayzhe-dvi-tretini-ukrajinciv-perekonani-shcho-ukrajinska-mova-povinna-but-i-yedinoyu-derzhavnoyu.html>
- Рафальський, 2018* – Рафальський О.О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 400 с.
- Тищенко, 2012* – Тищенко Ю. Права національних меншин, етнічних груп на політичну участь у виборних органах. 2012. URL : <http://parlament.org.ua/upload/docs/Tyshchenko-Note%20on%20minorities.pdf>
- Україна, 2018* – Україна – сузір'я культур. К. 2018. 235 с.
- Українською мовою..., 2011* – Українською мовою в побуті спілкується половина українців. 23.08.2011. URL : <https://tyzhden.ua/News/29227>.
- Четверта доповідь..., 2017* – Четверта доповідь України про виконання Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин. 31.01.2017. URL : <https://detector.media/infospace/article/122781/2017-01-31-chetverta-dopovid-ukraini-pro-vikonannya-ramkovoї-konventsii-radi-evropi-pro-zakhist-natsionalnikh-menshin/>

REFERENCES

- Borodinov, 2011* – Borodinov V. Mizhnarodnyi dosvid zakhystu prav natsionalnykh menshyn. Viche. №18, veresen 2011. URL : <http://veche.kiev.ua/journal/2705/>
- Zvarych, 2009* – Zvarych I. T. Etnopolityka v Ukraini: rehionalnyi kontekst. K. 2009. 320 s.
- Kalakura, 2018* – Kalakura O., Panchuk M. Etnonatsionalna polityka Ukrainy na tli yevrointehratsiinykh protsesiv // Humanitarium / DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody». 2018, Tom 40, Vyp. 3. S. 66-76.
- Konsolidatsiia ukrainskoho..., 2016* – Konsolidatsiia ukrainskoho suspilstva: shliakhy, vyklyky, perspektyvy Informatsiino-analitychni materialy do Fakhovoi dyskusii 16 hrudnia 2016 r. Tsentr Razumkova. 100 s.
- Maizhe dvi tretyny ukrainsiv..., 2018* – Maizhe dvi tretyny ukrainsiv perekonani, shcho ukrainska mova povynna buty yedynoiu derzhavnoi. 26.12.2018. URL : <https://www.unian.ua/society/10391289-mayzhe-dvi-tretini-ukrajinciv-perekonani-shcho-ukrajinska-mova-povinna-buty-yedynoyu-derzhavnoyu.html>
- Rafalskyi, 2018* – Rafalskyi O.O. Konsolidatsiia ukrainskoho suspilstva: etnopolitychnyi vymir. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2018. 400 s.
- Tyshchenko, 2012* – Tyshchenko Yu. Prava natsionalnykh menshyn, etnichnykh hrup na politychnu uchast u vybornykh orhanakh. 2012. URL : <http://parlament.org.ua/upload/docs/Tyshchenko-Note%20on%20minorities.pdf>
- Ukraina, 2018* – Ukraina – suziria kultur. K. 2018. 235 s.
- Ukrainskoiu movoiu..., 2011* – Ukrainskoiu movoiu v pobuti spilkuetsia polovyna ukrainsiv. 23.08.2011. URL : <https://tyzhden.ua/News/29227>.
- Chetverta dopovid..., 2017* – Chetverta dopovid Ukrainy pro vykonannia Ramkovoї konventsii Rady Yevropy pro zakhyst natsionalnykh menshyn. 31.01.2017. URL : <https://detector.media/infospace/article/12278/1/2017-01-31-chetverta-dopovid-ukraini-pro-vikonannya-ramkovoї-konventsii-radi-evropi-pro-zakhyst-natsionalnykh-menshin/>

УДК 3421 (438) «19»

Леся Ковач,

кандидат історичних наук,
науковий співробітник відділу
національних меншин Інституту
політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН
України.

Lesia Kovach,

PhD of Historical Sciences,
Research of the Department of
National Minorities of I. F. Kuras
Institute of Political and Ethno-
National Research of the National
Academy of Sciences
of Ukraine. I. F. Kuras National
Academy of Sciences of Ukraine.

E-mail: l_kovach@bigmir.net

ORCID 0000-0002-0872-0219

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ НА ЗЕМЛЯХ УКРАЇНИ У СКЛАДІ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ: УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Проаналізовано становище національних меншин на землях України у складі Польщі у міжвоєнний період. Зроблено висновок про дискримінаційний характер польської політики стосовно групових прав українців, євреїв та інших меншин. Різниця в домінуючих концепціях полягала лише в методах реалізації моноетнічної моделі держави. Якщо соціал-демократи та їхній лідер Ю. Пілсудський пропозували стратегію «державної асиміляції» національних меншин, то представники